

Hemlösa och covid-19

Den pågående covid-19 pandemin påverkar oss alla på olika sätt. Särskilt påverkas personer som tillhör olika riskgrupper på grund av ålder och fysiska sjukdomar, personer med små ekonomiska marginaler, personer som drabbas av arbetslöshet med flera. Personer som befinner sig i hemlöshet kan vara särskilt utsatta för risken att bli smittade och allvarligt sjuka i covid-19. Särskilt utsatta är de personer som är hänvisade till akuta boendelösningar eller till att sova utomhus. Många av dem har nedsatt fysisk hälsa och kroniska sjukdomar och kan därmed tillhöra riskgrupper.

Gruppen hemlösa består av personer i olika situationer

Vart sjätte år genomför Socialstyrelsen på uppdrag av regeringen en kartläggning av hemlösheten i Sverige. Den senaste kartläggningen som genomfördes 2017 omfattade 33000 vuxna personer. Kartläggningen ska ses som en ögonblicksbild av hur situationen såg ut under en viss vecka och omfattar personer som kommuner, andra myndigheter och organisationer hade kontakt med.

Bland dem som utifrån Socialstyrelsens definition befinner sig i en hemlöshetssituation finns både personer som befinner sig i en akut hemlöshet och personer som har olika former av mer långsiktiga boendelösningar, inklusive personer som bor i lägenheter som hyrs ut med andrahandskontrakt och där kommunen är förstahandshyresgäst. Situationen för de personer som räknas in bland de hemlösa ser därför mycket olika ut. Utöver de personer som ingår i Socialstyrelsens kartläggningar av hemlöshet, vuxna personer som är svenska medborgare eller som har uppehållstillstånd/uppehållsrätt i landet, finns personer som vistas i landet tillfälligt eller utan uppehållsrätt och befinner sig i utsatta situationer. Det kan exempelvis handla om EU/EES-medborgare eller papperslösa.

Rätten till insatser från socialtjänsten

Enligt socialtjänstlagen (2001:453), SoL, har kommunen det yttersta ansvaret för att enskilda får det stöd och den hjälp som de behöver. Detta framgår av 2 kap. 1 § SoL. Alla som vistas i Sverige omfattas av bestämmelserna om kommunens yttersta ansvar för stöd och hjälp enligt 2 kap. 1 § SoL. Alla har därför rätt att ansöka om ekonomiskt eller annat bistånd enligt bestämmelserna i SoL i den kommun där de vistas och få sin sak prövad och avgjord genom ett formellt beslut. Den som inte själv kan tillgodose sina behov eller kan få dem tillgodosedda på annat sätt har rätt till bistånd av socialnämnden för sin försörjning (försörjningsstöd) och för sin livsföring i övrigt (4 kap. 1 § SoL).

När det gäller personer som bara vistas tillfälligt i en kommun eller som saknar uppehållsrätt i Sverige (om de inte omfattas av personkretsen i lagen

[1994:137] om mottagande av asylsökande) så har dessa personer bara rätt till bistånd i akuta nödsituationer. Det handlar om bistånd för att avhjälpa en akut nödsituation som inte går att lösa på annat sätt (RÅ 1995 ref. 70 och HFD 2018 ref. 39). Vad som är sådant akut bistånd avgörs i varje enskilt fall. Det kan till exempel röra sig om bistånd till mat och logi.

Rätten till hälso- och sjukvård med anledning av covid-19 pandemin

De regler som gäller för kostnadsfrihet för läkemedel, kostnadsfri vård och behandling för allmänfarliga sjukdomar återfinns i 7 kap. 1 - 2 §§ smittskyddslagen (2004:168). I lagens 7 kap. 4 § regleras att om patienten inte är bosatt inom någon regions område, så ska kostnaderna för läkemedel i stället ersättas av den region inom vars område den förskrivande läkaren har sin verksamhetsort. Till dessa regler finns det regler i andra författningar som kan bli aktuella för att ge kostnadsfri vård och behandling åt till exempel hemlösa, och/eller asylsökande och flyktingar som i lagen (2008:344) om hälso- och sjukvård åt asylsökande m.fl. förordning (1996:1357) om statlig ersättning för hälso- och sjukvård till asylsökande, förordning (1994:362) om vårdavgifter m.m. för vissa utlännningar, samt i lagen (2013:407) om hälso- och sjukvård till vissa utlännningar som vistas i Sverige utan nödvändiga tillstånd (papperslösa). Av till exempel. 4 § i förordningen 1994:362 framgår att ingen avgift ska tas ut för vård och åtgärder enligt smittskyddslagen.

När det gäller kostnadsfri vård och behandling enligt smittskyddslagen tog Socialstyrelsen fram ett Meddelandeblad redan år 2005 med information om hur reglerna i smittskyddslagens om kostnadsfrihet måste tillämpas. Syftet med kostnadsfriheten i smittskyddslagen är att förmå de som misstänker att de är smittade att söka läkarvård utan att kostnaderna avskräcker från läkarbesöket. Mot detta syfte i lagen och förarbeten framhöll Socialstyrelsen att läkaren redan vid det första besöket behöver ha en generös inställning till kostnadsfriheten och om möjligt även under den fortsatta vården och behandlingen för att fullgöra intentionerna med smittskyddslagen. Socialstyrelsens uppfattning har inte ändrats i denna del även om stadgandet i smittskyddslagen har kompletterats och justerats något med tiden.

Det är också Socialstyrelsens uppfattning att det finns utrymme för regionen att, efter bedömning av läkare, ha en generös inställning till kostnadsfri undersökning av en till exempel utländsk medborgare för att så skydda samhället mot spridning av en allmänfarlig och samhällsfarlig sjukdom som covid-19. Det är dock i första hand Folkhälsomyndigheten som utfärdar rekommendationer om under vilka förutsättningar detta kan ske och samordna sådana eventuella insatser över landet. Folkhälsomyndigheten har detta ansvar enligt 1 kap. 7 § i smittskyddslagen.

Folkhälsomyndigheten ansvarar för samordning av smittskyddet på nationell nivå och ska ta de initiativ som krävs för att upprätthålla ett effektivt smittskydd och kan därigenom också utfärda bland annat rekommendationer till regionerna och smittskyddsläkarna. Folkhälsomyndigheten ska också följa och vidareutveckla smittskyddet och analysera det epidemiologiska läget nationellt och internationellt.

Informationsinsatser till professioner och till allmänheten

Socialstyrelsen har med anledning av covid-19 pandemin ett omfattande uppdrag från regeringen att ta fram stöd-, utbildnings- och informationsmaterial riktat till anställda inom hälso- och sjukvård vård, tandvård och socialtjänst. Detta material som även kan användas av andra yrkesgrupper finns tillgängligt på Socialstyrelsen webbplats <https://www.socialstyrelsen.se/coronavirus-covid-19/>. Folkhälsomyndigheten har omfattande information som riktar sig både till professioner och till allmänheten på sin webbplats, <https://www.folkhalsomyndigheten.se/smittskydd-beredskap/utbrott/aktuella-utbrott/covid-19/>. Bland annat finns information om covid-19 och hur man kan skydda sig från smitta på 24 språk utöver svenska.

Myndigheten för samhällsskydd och beredskap (MSB) har information på sin webbplats <https://www.msb.se/sv/aktuellt/pagaende-handelser-och-insatser/msbs-arbete-med-anledning-av-coronaviruset/>

Aktuell och samlad information om coronaviruset från flera myndigheter finns på <https://www.krisinformation.se/>. Där finns bland annat information på lättläst svenska, teckenspråkstolkad och syntolkad information samt information på 25 språk utöver svenska.